

SZUPERHŐSÖK ÉS ANTIHŐSÖK

© dr. Szalai András, Apológia Kutatóközpont, www.apologia.hu (v.3. 2014.07.30.)

A szuperhősök képregény világa – hála a computeres grafikának – átvonult a filmiparba. Már nem kell a képzeletünkre bízni magunkat: láthatjuk akcióban Superman-t és Thort, Batmant és Macskanőt, a Pókembert vagy Hulkot, Amerika Kapitányt és Vasembert, A Fantasztikus Négyest, Feneget és Elektrát, vagy többüket együtt

„A bosszúállók”-ban. Amikor azonban megjelent Hancock, az *antihős*, újra kellett gondolnom, hogy számomra kik is ezek a szuperhősök, mitől szuperek, mitől hősök, mi köztük a hasonlóság és a különbség, és miért képesek minket többé-kevésbé megragadni?

1. Miért nézzük őket?

A színházi vagy mozi előadások élvezetének két szintje van. Az élvezet alapszintje a látvány okozta *hűha* élmény, helyesebben – amerikaiul – a *vov!* Ennek kiváltója a hősök *kinézete*, hiszen – tőlünk eltérően – mind jóképű és kemény férfi, illetve nőies, de kemény nő profi szerelésben, illetve a hősök *mozgása*, hiszen – tőlünk eltérően – mind fantasztikusan repülnek vagy verekednek. Ez az, amit egy gyerek is megért: minden szereplő nagyon erős, de a szép és jó nem csak erősebb, hanem igaza is van, ezért végül mindig ő győz, nem a csúnya és gonosz. Az élvezet magasabb, mondhatni kulturáltabb szintje a *katarzis*: az egyik szereplővel való spontán érzelmi kapcsolódás és azonosulás, amit a történet révén és végén a lelki tisztulás élménye követ.

A műfajon belül igen eltérő színvonalú alkotásokkal találkozunk, de bármelyik filmet, és az egész szórakoztatóipart illetően is jogos a kérdés, hogy a mű megmarad a zsigeri szórakoztatás szintjén, vagy képes katartikus élményt is nyújtani? Ez határozza meg ugyanis, hogy hányszor nézzük meg szívesen.

2. Mitől szuperek?

Mindegyik hősnek van valami „szuperképessége”. Egyesek *eleve így születtek* (a földönkívüli Superman, az azgárdi Thor, az „isten vagy angyal” Hancock), de a többség vagy rendkívül sokat tett érte, vagy valami rendkívüli történet vele, és azért olyan, amilyen, illetve azért nem olyan, mint bárki más.

Egyesek *szerezett képességei* magasan átlagfeletti, de nem emberfeletti. A hős ezt vagy rendkívüli tehetségének és szorgalmának köszönheti (pl. Elektra kiskorától kezdve sorra sajátítja el a harci művészeteket), vagy fizikai sérüléséből fakad, fogyatékosága kompenzációjaként (pl. Daredevil, a Fenegyerek gyerekként megvakul, de szinte látja a hanghullámokat, és atlétaként mozog). Olyan is van azonban, akinek a képessége inkább technikai zsenialitásából fakad (pl. Batman szerelése, autója), vagy kizárólag arról szól (ld. Ironman repülő személyi páncélját).

Mások rendkívüli képességei mögött *lényük drámai átváltozása* áll. Van, aki eleve genetikai kísérletezés eredményeként született (Hulk az örült apja műve), mást azonban véletlenül csíp nyakon a géntechnológia (Pókembert egy szuperpók), vagy vitálsugárral pumpáltak fel (Amerika Kapitány). Van, aki misztikus úton kap új életet, mint a Macskanő az egyiptomi szent cica egyik Amerikában kóborló példányától, másoknak a génjeit pedig egy napvihar változtatja meg (a Fantasztikus Négyesét).

A superképességek persze mind támadó vagy védő képességek, akár állati eredetűek (ld. Hulk, Macskanő), elemi (kő, tűz), sugárzásos (Amerika Kapitány és a Fantasztikus Négyes) vagy „műszaki” jellegűek (láthatatlanság, gumitest). A hősöknek ugyanis feladatuk van: harcolniuk kell, még hozzá értünk, egyszerű, mezei halandókért. Mi ugyanis veszélyes és igazságtalan világban élünk, és valóban *jó lenne, ha lenne valaki*, aki nálunk sokkal erősebb, képes vigyázni ránk, és igazságot tud szolgáltatni nekünk.

3. Mitől hősök?

A superhősök elsősorban *gonosz bűnözők, örült tudósok ellen* küzdenek. A sztorik alkotói szerint tehát elsősorban tőlük van okunk félni. Superman, Batman és Daredevil nagyhatalmú alvilági figurák ellen küzdenek. Amerika Kapitány a nácik földönkívüli technológiát felhasználó tudományos hadteste, a Hydra ellen. Ironman a hozzá hasonló műszaki zsenikkel küzd. Hulk a génmanipulátor apja démona és egy pénzhajhász kolléga ellen. Pókember az első két részben örült tudósokkal harcol: barátja édesapjával (Zöld Kobold), majd legjobb tanárával (Dr. Octopus). A superhősök ellenségei tehát mind olyan *közellenségek*, akikkel szemben nem csak mi közemberek, hanem az állam, a katonaság és a rendőrség is tehetetlen.

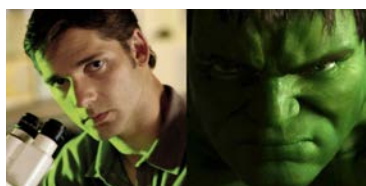
A szuperhősök történeteiben többnyire *a jó és a rossz klasszikus küzdelme* jelenik meg, pontosabban félelmeink az emberi gonoszságtól és a technikai gonosztól, azaz tulajdonképpen a *saját* képességeinktől. Szinte mindenre képesek vagyunk ugyanis, de mivel erkölcsi megfontolásaink bizonyos helyzetekben elolvadnak, képességeink rombolóvá válhatnak. A legnagyobb hősiességet tehát valójában a kísértések, a hatalom, az önérdek vagy a bosszúvágy elleni harc követeli, tehát a nagy kérdés ez: *honnan is van erőnk önmagunkkal szemben?*

Például a Pókember 3. része is végig a szuperhős *belső* küzdelméről szól. A jogosnak érzett bosszúvágy, illetve az agresszivitás közbeni erőérzet élvezete ugyanis olyan dolgokra ragadtatja az embert, amiket utólag megbán – és minél nagyobb ereje van, annál nagyobb kárt okoz. (A tanulság az úrbéli parazita nélkül is működött volna.)

4. Akikkel nehéz azonosulni

Ebben a műfajban nem könnyű a főszereplőkkel azonosulni. Több alakkal is eljuthatunk az együttérzésig, de a rendezők vigyáznak rá, nehogy túl komolyan vegyük a dolgot. Például a Fantasztikus Négyesből szegény **Kőembert** és a feleségét könnyű megérteni. Más *állandóan furán kinézni*, mint szükség szerint, akaratlagosan átváltozni gumivá, tűzzé vagy láthatatlanná, ahogy a négyes többi tagjának adatott. Bár Kőember egyszer visszaváltozhat emberré, társai megmentése érdekében önként visszaváltozik, és úgy is marad. A fura kinézet így háborús sérüléssé válna, amire még büszke is lehetne. Sajnos azonban kevesen tudnak róla, és Kőemberünk a felesége helyett egy *vak* lányt kap, akinek így is tetszik...

Hulk és a barátnője egyaránt az apjára van kiakadva. Hulk apja visszaélt a saját gyermeke kiszolgáltatottságával, genetikailag manipulálta őt, ráadásul a fiú anyját is leszúrta, amikor az meg akarta védeni. Hulk barátnője pedig egyszerűen sosem számíthatott magas rangú katonatiszt apjára. Mindketten *áldozatok* tehát, akik ráadásul együtt sem maradhatnak, ezért *részvét* ébredhet bennünk irántuk, de más nemigen. Hulkkal ellentétben *mi* nem veszthetjük el a fejünket, mert nem zöldülünk legyőzhetetlenné, legfeljebb mások vernek minket kékre-zöldre. Ezen kívül a való életben is túl sok fiatal küzd az apjával, úgyhogy Hulk *sorsában* nem marad sok rendkívüli, csak a képessége...

Daredevil, a Fenegyerek is csalódik az apjában. Még kisfiúként meglátja, amint bokszoló apja a ringen kívül behajtóként dolgozik, azaz gyengékből veri ki a pénzüket. Dühében a srác futásnak ered, de az utcán baleset éri: szemébe egyszer fröccsen, megvakul. Apjával ugyan kibékül, de mivel az ettől kezdve a ringben nem a szponzorai érdekei szerint küzd, megölik.

A srác felnőtt, és nappal ügyvédként dolgozik, de éjjel ügyész és hóhér egy személyben. Akit a tárgyalóteremben nem tud lecsukolni, azzal éjjel számol le. Hősünk tehát srácként még áldozat volt, de felnőve már ő maga is áldozatokot szedne, ha nem ijedne időnként meg saját magától.

Éppen csépel egy verőlegényt, amikor észreveszi a verőlegény kisfiát, aki azt nézi, hogy egy ördögi öltözetű figura (mármint ő) veri az apját. *Szóval, melyik oldalon is állnak a „jó fiúk”?* Gyóntató papja (!) megmondja neki, hogy igazából nem feloldozást vár, hanem felhatalmazást arra, hogy „valaki” törvénytelen módon is érvényt szerezzen az erkölcsnek, amikor a törvény tehetetlen. Bár hősünk fogyasztékos, egyáltalán nem érezzük gyengének. Nem csak azért, mert atletikus, hanem mert saját bevallása szerint *nem ismer félelmet – ami félelmetes*. Az egyetlen valódi – más superhősnél is felmerülő – problémája, hogy kettős élete miatt nincs tartós párkapcsolata. Elektra megjelenésével ez megoldódni látszik, de a lány előbb félreértésből majdnem megöli őt, majd bérgyilkos végez vele. Hősünk tehát *tragikus* sorsú: elvesztett szülők, elvesztett kedves, baleset és fogyatékos, frusztráló és veszélyes hivatás – ami kicsit *túl tragikus*, így mi nézők igazából kívül maradjunk. Az ő világa ugyanis az éjszaka, amikor mi inkább alszunk. És míg ő megtorolni indul, mi elalvás közben azon rágódhatunk, hogy vajon hova vezet, ha jogtalan eszközökkel is szabad érvényt szerezni az igazságnak?

Ironman, a Vasember nagyképű egoista, milliárdos technikai zseni, akinek van humora, egy emberi kapcsolata (Pepper), nyilvánvaló fizikai kiszolgáltatottsága (a srápnél) és be nem vallott érzelmi problémája (pánikbetegség). Kifejezetten humoros karakter, aki az egoizmustól eljut az önfeláldozásig is, és akit tényleg csodálhatunk fantasztikus tudásáért és ügyességéért, vagy éppen túltengő önbizalmáért. Életszínvonal és zsenialitása azonban túl messze van az átlagtól, ezért szórakoztató ugyan, de azonosulni csak pillanatokra lehet vele. Ahhoz az is kellene, hogy egy kicsit komolyan vegye és tisztelje önmagát – meg másokat.

Thorral, az óskandináv viharistennel még nehezebb azonosulni, de mindenképpen szimpatikus a Lokival való testvéri küzdelme és az atyai szigor hatására fejlődő jellem, illetve a halandó fizikusnők iránti vonzalma. Nagy bicepsz, kicsit álmodozó szem, nemesség, állóképesség és a superkalapács – szívesen hívnánk szükség esetén. Egy azgárdi azonban mégiscsak azgárdi – azaz távoli.

5. Akivel képtelenség azonosulni

Az abszolút negatív példa azonban számomra **Superman**, mármint az eredeti sztori, amiből először mozit készítettek. Bár *embernek néz ki, de nem az*, hanem földönkívüli, egy másik, elpusztult világ menekültje. Kisbabaként érkezik, de ha-

mar elfelejtjük, hogy árva túlélő. Megtalálói, a nevelését vállaló vidéki nyugdíjasok számára is hamar kiderül, hogy a srác képességei *emberfeletti*ek – igazi „Übermensch”. Felnőttként civilben fotóriporter, de valójában ő is a bűnözők ellen harcol, és *emberi eszközökkel sebezhetetlen*, legyőzhetetlen. Csak a „kryptonit” zöld delejétől lesz rosszul, de az is csak *rá, az idegenre* hat, emberre nem. Egyetlen valóban „emberinek” nevezhető problémája, hogy a kolléganője (Lois) a repkedő Superman-be szerelmes, nem a civilben gátlásosnak tűnő, szemüveges riporterbe, Klarkba. A gyengeséget jelentő szemüveg és a civil ruha is csak álca, így a helyzet inkább nevetséges, nem vált ki együttérzést (a szemüveg miatt nem ismeri fel?!). Mr. Sebezhetetlen tehát *marad kívülálló*. A képességeit lehet csodálni vagy irigyelni, de a személyével azonosulni képtelenség. Megköszönjük neki, ha megment valakit, de valahogy semmi köze hozzánk, ezért semmi közünk hozzá.

6. Egy valódibb hős

Forgalomban van néhány olyan szuperhős is, akik nem „kész” figurák, és ezért komoly változásokon kell átmenniük. **Pókember** esetében a szuperpók csípése Peter-ből, egy átlagos, gátlásos, árva koleszosból csinál szuperhőst, de nem egyik pillanatról a másikra. Egyrészt, ki kell tapasztalnia a képességét: nagyokat esik (háló nélkül), mire megtanul falhoz tapadni és pókfonalat eregetni.

Másrészt, komoly *jellemfejlődés*en is át kell mennie, mert az „amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten” filozófiája a nagybácsija életébe kerül. A nagybácsi klasszikus szentenciája különben akár a műfaj motója is lehetne: „A nagy erő nagy felelősséggel jár”. A felelősség pedig nehéz teher: az ifjú Pókember is álcázni kényszerül magát, és rá is *a szuperhősök magányossága* vár, mert kapcsolatait titok és bűntudat terheli. Álmai hölgyét a legjobb barátja igyekszik elszeretni, majd a lány megmentőjébe, Pókemberbe szeret bele, nem tudva, hogy Peter az (a lánynak azért idővel leesik a tantusz). Nagynénje miatta lett özvegy, és amikor barátja apja átmegy koboldba, végzetes kimenetelű küzdelemben bonyolódik vele, önvédelemből. A 3. részben az atyai szérumba belekóstoló barátja ellen is küzdenie kell, akit ugyan sikerül kiütni és mégis megmenteni, illetve az amnézia miatt egy időre visszatér a barátságuk, de barátja emlékezete visszatér, rátámad, és – az élete árán – megmenti az úrbéli parazitától, ami egy rivális újságírókat száll meg. Kicsit bonyi, de Hollywoodban ilyen a *c'est la vie*.

Ennek ellenére Pókember hősiessége számomra azért valódibb, mert a *képességeinek korlátai vannak*. Nem pusztán arról van szó, hogy sok verést kap, hanem arról, hogy ki lehet ütni. A 2. részben, a Dr. Octopus elleni küzdelem során, ami-

kor próbál megállítani egy elszabadult hévet, a nagy erőfeszítés után eszméletét veszti. Az utasok a kifeküdt Pókembert álarc nélkül látva rádöbbennek: „Hisz ez csak egy gyerek”. Talpra segítik, visszaadják az álarcát, és kijelentik, hogy megőr-zik a titkát. *A titoknak és a csodának ugyanis ők is a részeseivé lettek azáltal, hogy megvédhették azt, aki egy pillanatra maga is védelemre szorult, miközben őket védte.* (Tudtommal ez a nagyszerű motívum csak ebben a filmben jelent meg.)

7. Az „antihős” és egy igazi hősnő

Hancock sztorija azonban ezen is túltesz. A Will Smith által alakított nagy, fekete melák egyszerűen *bunkó*. Hiába él 80 éve ugyanolyan fiatal, hiába tud repülni, hiába pattan le róla a golyó, hiába a sok mentőakció, *mindenki utálja őt*. Mentőakciói esetenként dollármil-liókba kerülnek a városnak, mert közben egyszerűen nem figyel oda, nem figyel másokra. Rendszerint *több kárt okoz*, mint amennyi értéket megment. Tudja, hogy az emberek megvetik, és ő is megveti önmagát. Ezért aztán *iszik*, és minden nap kiüti magát, hogy felejtse (illetve mert nem tud emlékezni). Ápolatlan és részeges – nem éppen ideális alak, még kevésbé tipikus szuperhős!

Viszont teljesen emberi abban az értelemben, hogy mivé tudunk válni, ha nem tudjuk, kik vagyunk, és mi a dolgunk. *A képesség ugyanis önmagában nulla, helyes motivációra is szükség van, ez pedig az önismeretnél kezdődik.* Hősnünk azonban szándéka ellenére jár önismereti tanfolyamra. Egyszer megmenti egy lelkes, de nem túl sikeres piár szakember életét, aki szeretné jobbá tenni a világot. Ő azonnal átlátja, hogy Hancock magatartászavara és függősége mögött az áll, hogy *magányos, és senki sem törődik vele*. Kezelésbe veszi, és megérteti vele, hogy ha már egyszer ilyen képességei vannak, akkor fogadja el végre a helyzetet, fogadja el a sorsát! Ne csak magával foglalkozzon, hanem éljen mások javára! És becsülje meg a többieket, akkor is, ha nem képesek arra, amire ő, de képességeikhez mérten mindent megtesznek. Akkor majd önmagát is lesz miért becsülnie.

És a piárosnak igaza lesz! Hancock önként bevonul a dutyiba, hogy letöltse a büntetését. Amikor egyszerűen elrepülhetne, nem teszi. És egy önfejlesztő körben lassan beismeri, hogy alkoholista – a többi rab meg is tapsolja, hiszen ez a legnehezebb lépés. A városban ugyanakkor elszabadul a bűnözés, úgyhogy végül a polgármester *segítséget kér* Hancock-tól – ahogy azt a piáros előre megmondta. Megkapja a *hivatásosnak* járó egyenrucit („Kicsit szűk”), és a helyszínre érkezve a korántsem golyóálló rendőröknek nagy nehezen kifejezi az elismerését („Klassz munka!”), majd legyőzi fegyveres rablókat, és mindenki megtapsolja. *Így jut el a közutálattól a népszerűségig.*

Ez azonban rögs út: egy emberfeletti lénynek bevallani, hogy emberi problémája van, másoknak kárt okozott, elismerni, hogy büntetést érdemel, és hogy mások jobb verziót érdemelnének belőle, mégis másoktól megértést kérni... Ezekhez a lépésekhez erő kell – önmagunkkal szemben.

A látványos jellemfejlődéssel párhuzamosan kiderül, hogy Hancock még sincs egyedül. A piáros felesége, Mary (Charlize Theron), titokban ugyanolyan „isten, angyal vagy szuperhős”, mint ő. Csak ők ketten maradtak. Évezredekkel ezelőtt, párban lettek teremtvé, és egymáshoz vonzódnak. Ha azonban egymáshoz közel kerülnek, *emberi érzéseik és élményeik miatt emberré, halandóvá, elpusztíthatóvá válnak*. Mint kiderül, Hancock – általában sérthetetlen – testén a *hegek* olyan múltbeli esetek nyomai, amikor a feleségéhez *túl közel került*, és már-már halandó emberré válva kellett megvédenie. Aki szeret, megsérülhet: aki emberivé válik, halandóvá válhat.

A megszökött és bosszúra szomjas rablók miatt mindketten majdnem meghalnak, de Hancock az utolsó pillanatban elvonszolja magát, odébb áll. Hagyja, hogy „exfelesége” egy emberrel és annak kisfiával éljen, családtként, boldogan.

Mary ugyanis Hancock-nál is erősebb szuperhős, és nem azért, mert vihart tud kavarni. Mary nem a repkedős, hanem az *otthonülő* típus mindezidáig egyetlen példánya. Amikor ugyanis Hancock a legutolsó közeledésükkor is megvédte, és a koponya-sérülése miatt Mary-t nem ismerte fel a kórházban, Mary úgy döntött, hogy szakít a férjével, a képességeit elrejt, és elvegyül az emberek között. Végül ez az „angyal vagy istennő” *egy halandó férfi mellé áll* (a piáros mellé), aki özvegyen maradt az újszülöttjével, hogy új esélyt adjon az életüknek. Na, ez nem semmi!

Összefoglalás

Miből érezzük azt, hogy egy szuperhősnek köze van hozzánk? Mikor tudnánk vele együtt érezni és vele azonosulni? *Ha sebezhető lenne*. Ha meg tudnánk sebesíteni, méghozzá emberi eszközzel. Nem furcsa? Azzal tudunk együtt érezni, és arról hisszük el, hogy együtt tud velünk érezni, *akitől nem kell félnünk*. Kitől nem kell félnünk? Attól, akit le tudnánk győzni. Tehát aki más, mint mi, de közel akar hozzánk kerülni, az egyrészt legyen egy közülünk, másrészt szolgáltatassa ki magát nekünk. (Ismerős valahonnan?)

Megjelent a **Jelige** magazin 47. számában (2011)